נואית קוצנית Noaea mucronata – פורחת במדבר (ספטמבר 2017)

כתבה: **ערגה אלוני**

נואית קוצנית *Noaea mucronata* (סלקיים) היא בן-שיח מדברי קרח וקוצני. זהו הסוג יחיד במשפחת הסלקיים שבו הגבעולים מסתיימים בקוץ חד. לצמח מערכת שורשים מסועפת. בעונת הגידול בסתיו, מתפתחים על השורש הראשי שורשים צדדיים שמסתעפים לצדדים כדי לקלוט כל כמות מים אפשרית.
גובהה של הנואית מגיע ל-50 ס"מ, צורת הגבעולים אינה סדורה אך בסיסם מעוצה. בחורף מצמיח הצמח גבעולים מוארכים (דוליכובלסטים) המתפתחים מניצנים בחיק הענפים הקיימים מהעונה הקודמת. העלים שלהם הם עלי חורף גליליים, דקים ומוארכים. בסוף עונת הגידול – בסוף האביב ובתחילת הקיץ קצותיהם הופכים לקוצים. לקראת הקיץ מתפתחים מחיקי עלי החורף גבעולים מקוצרים (ברכיבלסטים) שקוציהם קוצניים והם נושאים עלי קיץ קטנים. ככל שעמדת העלים על הגבעול גבוהה יותר, הולך וקטן הטרף שלהם. עלי החורף הגדולים והרכים נושרים בתחילת הקיץ.

נואית קוצנית
מימין – איור מתוך הפלורה פלסטינה, בצד הימני של התמונה ענפים עם עלי חורף; במרכז – ענפים מקוצרים (ברכיבלסטים) עם קצה קוצני. צילמה: ערגה אלוני ©; משמאל – הצמח בפריחה, הפרחים מלווים בכנפיים. צילמה: ערגה אלוני ©
להגדלה – לחצו על התמונות

נואית קוצנית פורחת בסוף הקיץ ובסתיו. הפרחים מתפתחים מניצנים שבחיק העלים המצויים על הגבעולים הקצרים הקוצניים. הפרחים ירוקים, קטנים, דו מיניים, ואינם בולטים. 5 אונות העטיף ירוקות, מאוחות בבסיסן. אורך האונה כ- 4 מ"מ. בגב כל אחת מתפתחת כנף קרומית שצבעה ורוד ארגמן או ירקרק. מספר האבקנים 5, השחלה עילית ובה ביצית אחת. הפרחים מואבקי רוח. הפרי אגוזית המלווה ב-5 הכנפים הצומחות מגב העטיף ובעזרתן הן המופצות ע"י הרוח. הזרע עטוף בקליפה קרומית. העובר סלילני.

נואית קוצנית בפריחה
מימין - צילמה: ערגה אלוני ©; משמאל - צילמה: שרה גולד, באדיבות אתר צמח השדה ©
להגדלה - לחצו על התמונות

תפוצתה העולמית של **נואית קוצנית** רחבה והיא מצויה במרכז אסיה, בערבות רוסיה, במזרח התיכון, בהרי האטלס ובצפון אפריקה ברחבי האיזור האירנו-טורני. בארץ היא גדלה במדבר על מגוון קרקעות וסלעים ממקור גירני אך אינה גדלה על סלעים ממקור מגמתי. הצמח שכיח על מדרונות לס וקירטון בספר המדבר, בערוצי ואדיות בנגב הצפוני, ועל סלעים במדבר הקיצוני. בהר הנגב היא מלווה חשוב בחברת **לענת המדבר** ובגבעות לס וקירטון בצפון הנגב היא צמח שולט**.** בחגורת הצומח הכרקוצי (טרגקנטי) בחרמון עד לרום של קרוב ל- 3000 מ', מוכרות אוכלוסיות של **נואית קוצנית,** שם הפרטים גדלים ככרים נמוכים, צפופים וקוצניים. באוכלוסיות אלה הצמחים העלים, הגבעולים, וחפי הפרחים מצטיינים בגוון סגול. זוהי **נואית קוצנית** זן חרמוני אשר יש המחשיבים אותה כמין נפרד.

נואית קוצנית זן חרמוני
מימין – צילמה: ערגה אלוני ©; משמאל – צילם: גדי פולק ©
להגדלה – לחצו על התמונה

הצמח אינו מוכר כצמח מרפא או לתועלת לאדם, אולם בדיקות פיטוכימיות שבדקו את תכולת החומרים בגוף הצמח במצרים, הראו שמצויים בו חומרים רבים כמו פלבונואידים, טאנינים, כלורידים וסולפידים בכמות לא גבוהה וכן חומרים נוספים כמו סוכרים ומעט חומצות אמינו.

ספרות:

ויזל י פולק ג וכהן י 1985 אקולוגיה של הצומח בארץ ישראל. אוניברסיטת ת"א. 461 עמ'.

שמידע א 2005 לקסיקון מפה – צמחי ישראל. הוצאת מפה.

———————————————————————

Farag AM et al. 2000 Phytochemical stadies on *Noaea mucronata* Forssk, Bul. Of faculty of Agriculture. Un of Cairo. Vol. 51 no. 2 pp 175.

Orshan G 1964 Seasonal dimorphism of desert and Mediterranean chemaephytes and its significans as a factor in their water economy. In: The water relations of plant. Blackell Sci. Pub. pp. 223-206.

Zohary M 1966 Flora Palaestina. The Israel academy of sciences and Humanilies. Vol 1pp 175.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2017 נואית קוצנית Noaea mucronata – פורחת במדבר (ספטמבר 2017), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 4.
https://www.kalanit.org.il/noaea-mucronata